

5. évfolyam

FOGALMAK

pattintott kőkor	Az ősember az eszközeit /pl. szakóca/ pattintással készíti.
csiszolt kőkor	Ekkor már csiszolt kőeszközöket is használtak.
horda	20-30 fős közösség, amelyben az ősember élt.
szakóca	Marokkó, melyet az ősember a talált kövekből pattintással élezett ki.
munkamegosztás	A feladatok olyan szerteágazóak lettek, hogy egy család képtelen volt mindent egymaga előállítani, ezért felosztották egymás közt a munkát.
cserekereskedelem	A felesleg megjelenése után a terméket termékre cserélték ki, mivel a pénz még ismeretlen fogalom volt.
felesleg	Akkor jelenik meg, amikor az ember már annyit termel, hogy nem bírja elfogyasztani, felhasználni.
mágia	Természetfölötti erőkhöz kapcsolódó hiedelmeken alapul, és különböző szertartások kapcsolódnak hozzá.
Krisztus előtt (Kr.e.) vagy időszámítás előtt (i. e.)	Azoknak a történelmi eseményeknek az évszámait jelöljük így, amelyek korábban történtek, mint Krisztus születése.
állam	Meghatározott földterületen élő emberek önállósággal, kormányzattal rendelkező szervezete.
öntözéses gazdálkodás	A folyó mellett élő népek csatornák, víztározók, zsilipek segítségével öntözték terményeiket.
fáraó	Az egyiptomi állam élén állt. A Napisten fiának tartották és korlátlan hatalommal rendelkezett.
szfinx	Emberfejű, de oroszlán testű óriási kőszobor a piramisok lábánál.
monoteizmus	Egyistenhit. /pl. a zsidó, a keresztény és az iszlám vallás/
politeizmus	Sokistenhit. /pl. az egyiptomi, a mezopotámiai, a görög és a római vallás/.
városállamok	Egymástól független városok államként szerveződnek meg.
ékírás	Mezopotámiában hegyesre faragott nádszálakkal kis agyagtáblákra ék alakú jeleket írtak.
hieroglifa	Képirás az egyiptomiaknál.
polisz	A városállam görög neve.
démosz	A köznép görögül.

demokrácia	A nép által választott képviselők irányítanak. A köznép uralma.
cserépszavazás	Athénban annak a neve került a cserépdarabra, akit el akartak távolítani a városból. A legtöbb szavazatot kapott állampolgárt 10 évre száműzték.
patrícius	Nemesek, előkelők csoportja, a hagyomány szerint Róma alapítóinak leszármazottai.
plebejus	Rómában a politikai jogokkal eleinte nem rendelkező szegények csoportja.
szenátus	Az öregek tanácsa.
népgyűlés	A legfőbb hatalmi szerv.
néptribunus	A plebejusok érdekeit védő tisztségviselő a népgyűlésen.
vétójog	A törvények, rendeletek elleni tiltakozásjoga a néptribunusok számára
konzul	A köztársaság legfőbb vezetője.
provincia	Itálián kívüli, fegyverrel meghódított, adófizetésre kényszerített tartomány.
gladiátor	Az arénákban mások szórakoztatására élet-halál harcot vívó rabszolga
légió	katonai egység az ókori Rómában.
Pax Romana	jelentése: római béke, Augustus császár hirdette meg.
limes	A birodalom erődítményekkel, sáncokkal, őrtornyokkal megerősített határa.
sztyeppe	Füves terület, állattartásra alkalmas.
rovásírás	Rövidebb szövegek, számok kőbe vagy fába történő bevésése. A honfoglaló magyarok jellegzetes írása.
táltos	Az ősmagyarok hitvilágának papjai.
sámán	Ők alacsonyabb szinten álltak, mint a táltos. Tánc révén megidéztek az ősök szellemét.
jurta	Összecsukható nemezház, ebben éltek ősünk.
vérszerződés	A hét törzs szoros szövetsége, amit a vérükkel pecsételtek meg.
hűbéri lánc	A nemesek alá és fölrendeltségi viszonya. Tagja a hűbérúr, aki a földet adja és a hűbéres, aki a földet kapja.
feudum	Örökölhető földbirtok.
feudalizmus	A középkor társadalmi rendje. Alapja a föld földesúri tulajdona és a földtulajdon nélküli jobbágy függő viszonya.
dézsma	Más néven tized, amelyet a jobbágy fizetett az egyháznak.
önellátó gazdálkodás	Az uradalomban a jobbágy mindent előállított, amire neki és a földesúrának szüksége volt.
kétnyomásos gazdálkodás	A földterületet két részre osztották, az egyikbe ültettek, a másikat pihentették, ez volt az ugar.

háromnyomásos gazdálkodás	A földet három részre osztották. Az egyikbe tavaszi, a másikba őszi gabonát vetettek, a harmadikat pihentették.
majorság (allódium)	A földesúr saját kezelésében tartott és jobbágyi robottal műveltetett földje a feudalizmus korában.
ereklye	Jézustól, szentektől, szent királyoktól származó ruhadarabok, csontok, személyes tárgyak.
eretnek	Az egyház tanításával, a pápa és püspökei életmódjával szembehelyezkedőket nevezték így.
inkvizíció	Szent Törvényszék.
céh	Egyazon mesterséget űző iparosok és kereskedők érdekvédelmi szervezete.
kalandozások	A magyarok zsákmányszerző, rabló hadjáratainak időszaka Nyugat-Európa, Itália és Bizánc felé.
robot	A jobbágy kötelező ingyenmunkája a feudális földbirtokon.
ispán	A vármegyét irányítja.
vármegye	Szent István által létrehozott közigazgatási egység.

TOPOGRÁFIAI ISMERETEK 5. osztály

Vértesszőlős /Magyarország, Észak-Dunántúl	Az előember maradványait találták itt meg. /Samu.
Egyiptom	Az Ókori Kelet egyik legjelentősebb állama /Alsó-, és Felső-Egyiptom/.
Gíza (=Gizeh) /Egyiptom, Kairó közelében	Piramisairól híres terület.
Termékeny félhold /Mai Törökország, Irán, Irak, Szíria, Jordánia, Izrael, Libanon/	A földművelő életforma itt jelenik meg.
Mezopotámia: /Irak/	Tigris és az Eufrátesz folyók köze, ókori keleti állam, őslakói a sumérok.
Babilon	Az Eufrátesz folyó partján feküdt. A Babiloni Birodalom legjelentősebb uralkodója Hammurapi. Leghíresebb építményei: Szemiramisz függőkertje, Babel tornya, Istárkapu.
Fönícia /Arab-félsziget, Földközi-tenger keleti medencéje	A tenger fuvarosai, betűírás (hangjelölő ábécé).

Asszíría	(Mezopotámiától északra fekvő) katonai állam, felemelkedését a vasnak köszönhette.
Perzsa Birodalom	(Mezopotámiától északra fekvő) hatalmas birodalom, mely fénykorát Dareiosz király idején élte.
India	Indus-, és Gangesz-folyók, ókori keleti állam, őslakói a dravidák
Kína	Jangce /Kék-folyó / és Huangho /Sárga-folyó/, ókori keleti állam, nevét első császáráról kapta /Csin Si Huang-ti /.
Ókori Görögország	Kis-Ázsia nyugati partvidéke, Balkán-félsziget, Égei-tenger szigetvilága.
Olümposz	Hegység Görögországban, az istenek lakhelye.
Athén /Balkán-félsziget déli csücske/	A legjelentősebb görög városállam.
Akropolisz	Fellegvár Athénban.
Spárta /Peloponnészoszi-félsziget/	Az egyik legjelentősebb görög városállam. Katonaállam.
Olümpia /Peloponnészoszi - félsziget/	Itt rendezték az ókori olimpiákat.
Marathon	Athéntól 42 kilométerre fekszik/ Az első görög-perzsa háborúban itt győztek a görögök Kr.e. 490- ben.
Ókori Róma: /Itáliai-félsziget	A Római birodalom központja. Mondabeli alapítói: Romulus és Rémus.
Szicília/sziget a Földközi-tengerben	Róma és Karthágó között háború robbant ki birtoklásáért. Az első római provincia.
Karthágó /Észak-Afrika/	A föníciaiak alapították, lakói a punok.
Pannónia /Magyarország-Dunántúl/	A Római Birodalom egyik provinciája. Siklós római kori neve: Serena.
Aquincum/Óbuda, Magyarország, Budapest/	Pannónia provincia egyik jelentős települése.
Savaria: / Magyarország, Dunántúl/	Pannónia provincia egyik jelentős települése. Itt vezetett keresztül a Borostyánkő út.
Gorsium: / Magyarország, Dunántúl, Székesfehérvár környéke, ma Tác /	Pannónia provincia egyik jelentős települése.
Magna Hungária (=Baskíria /ma: Oroszország/)	Az Ural hegységtől nyugatra, a Volga és a Káma folyók közötti terület. A magyar nép őshazája.
Levédia:	A Don és a Dnyeper folyók közötti terület. Levedi vezér nevéből ered az elnevezés.
Etelköz	A Dnyeper és a Dnyeszter folyók közötti terület, itt történt a vérszerződés

Vereckei-hágó	Bejárat a Kárpát - medencébe a Keleti-Kárpátokon át. Az Árpád vezette honfoglaló magyarok ezen keresztül érkeztek hazánk területére.
Bizánc/Konstantinápoly /ma Isztambul, Törökország	A Kelet-Római Birodalom örököse.
Mekka: /Szaúd-Arábia, Arab-félsziget /	Az iszlám világ legszentebb városa.
Pannonhalma /Magyarország /	Apátságát Géza fejedelem alapította.
Fehérvár / Magyarország /	1019-től az ország székesfővárosa Székesfehérvár néven, királyaink koronázási és temetkezési helye.
Esztergom: /Magyarország /	Érseki székhely, István királyunkat itt koronázták.
Muhi: /Magyarország /	Település a Sajó folyó mellett. 1241-ben a tatárjárás idején itt szenvedett vereséget a magyar király, IV. Béla serege.

Ki kicsoda?

5. évfolyam

Kheopsz	A legnagyobb piramis építtetője Egyiptomban.
Tutanhamon	Fiatalon elhunyt fáraó, akinek sírját érintetlenül találták meg.
Hammurapi	Az Óbabiloni Birodalom királya, az első törvényalkotó király volt.
Asóka	Ő egyesítette India északi tartományait.
Csin Si Huang-ti	Birodalomalapító kínai császár, róla nevezték el az országot.
Homérosz	Nagy görög költő, aki megírta a trójai háború történetét. / Íliász, Odüsszeia/
Heinrich Schliemann	Német kereskedő, aki feltárta Tróját és Mükéné.
Zeusz	Görög főisten, a tiszteletére rendezték meg az ókorban az olimpiát.
Héra	Zeusz felesége, a nők és a házasság istennője.
Pallasz Athéné	Zeusz fejéből pattant ki, a tudományok istennője, Athén város védelmezője.
Arész	A hadak istene az ókori Görögországban
Poszeidon	A tengerek istene a görögöknél.

Hádész	Az alvilág ura a görögök vallása szerint.
Aphrodité	A szépség és szerelem istennője az ókori görögöknél.
Apollón	A költészet és a jóslás istene az ókori Görögországban.
Periklész	Kiváló görög államférfi, 15 éven át megválasztották hadvezérnek, Athén újjáépítése, a demokrácia fénykora fűződik a nevéhez.
Hérodotosz	Görög történetíró, a történetírás atyja.
Nagy Sándor	Makedónia királya, világhódító.
Romulus és Remus	A monda szerint Róma alapítói voltak.
Hannibál	Pun hadvezér, aki harci elefántokkal átkelt az Alpokon.
Cornelius Scipio	Római hadvezér, átkelt Afrikába, Zama mellett legyőzte Hannibált. /Africanus néven vált ismertté/.
Spartacus	A legnagyobb rabszolga felkelés vezetője Római Birodalomban.
Julius Caesar	Hadvezér, politikus, számos reformot vezetett be Rómában (pl.: naptárreform), döntéseit a szenátus megkérdezése nélkül hozta. Ezért összeesküvést szerveztek ellene, meggyilkolták.
Octavianus	Caesar fogadott fia, aki leszámolt az összeesküvőkkel, a Római Birodalom első császára lett Augustus (fenséges) néven.
Constantinus	Az ő korában terjedt el a kereszténység, császár a Római Birodalomban.
a hét magyar vezér	Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm
hét magyar törzs	Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi
Attila	(jelentése: apácska) A hunok nagyfejedelme.
Álmos	Az Etelközbe vándorló magyarok vezetőjévé választották.
Árpád	Az ő vezetésével vonultak be a magyarok a Vereckei-hágón át a Kárpát – medencébe.
Nagy Károly	Frank király, majd császár, a Frank Birodalom létrehozója
Mohamed	Az iszlám vallás megalapítója.
Lehel	A kalandozó magyarok egyik vezére.
Géza	Fejedelem, a feudális állam megalapozója, Szt. István királyunk édesapja.
Sarolt	Az erdélyi gyula lánya, Géza felesége.
Koppány	A pogány hit szerint ő követte volna Gézát a fejedelmi székben. Szt. Istvánnal szembeszállt a trón birtoklásáért. István győzelmet aratott felette, ezután felnagyeltette őt.
Vajk	Szt. István pogány neve.
Szt. István	Az első Árpád-házi uralkodó. Magyar államalapító, egyházszervező.
Gizella	Bajor hercegnő, István felesége.

Szt. Imre	Szt. István és Gizella fia, aki fiatalon meghalt.
Vazul (Vászoly)	Szt. István pogány unokatestvére, aki fellázadt István ellen, ezért megvakították, uralkodásra alkalmatlanná tették. Fiai András, Levente, Béla külföldre menekültek.
Orseolo Péter	Szt. István őt jelölte utódjául.
I. Szt. László	Szigorú törvényeket hozott a magántulajdon védelmében
Könyves Kálmán	Enyhítette László szigorú törvényeit.
III. Béla	Ő kezdte el a földbirtokok eladományozását, önálló királyi hivatalt, az un. kancelláriát megszervezte.
II. András	Kiadta az Aranybullát, hatalmas királyi birtokokat adományozott el.
IV. Béla	Az ő uralkodás alatt volt a tatárjárás Magyarországon. Második honalapító.
Julianus barát	Megtalálta az őshazát, találkozott az ott élő magyarokkal, ő hozta a tatárok hírét is.
III. András	Az utolsó Árpád-házi király, „az utolsó aranyágacska”.

